

Tıbbi Bilirkişiliğin Tarihi Gelişimi ve Adli Psikiyatride Bilirkişinin Özellikleri

Salih Yaşar ÖZDEN

ÖZET

Bu makalede tıp ve adalet ilişkisinin tarihi gelişimi anlatılmıştır. Ülkemizde adli tıbbın tarihçesinden bahsedilmiştir. Tıbbi bilirkişinin tanımı yapılmıştır. Tıbbi bilirkişinin önemi ve görevleri anlatılmıştır. Tıbbi bilirkişinin ne gibi özelliklere sahip olması gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Tıbbi bilirkişi, adalet ve tıp ilişkisi, bilirkişinin özellikleri

Düşünen Adam; 1977, 10 (2): 44-47

SUMMARY

In this article the historical development of the relation ship between medicine and justice is told. The history of forensic psychiatry in our country is mentioned. The definition of medical expert is made. The importance and duties of the medical expert is told. The peculiarities which the medical expert should have are implicated.

Key words: Medical expert, the relation ship between justice and medicine, the peculiarities of the expert

GİRİŞ

Adaletin tıp ilmine olan ihtiyacının tarihi birçok toplumda çok eskilere gider. Hukuk ilmindeki gelişmelere paralel olarak tıp bilminde de hukuku aydınlatılabilmek amacıyla Adli Tıp ayrı bir disiplin olarak gelişmiştir. Adli psikiyatri ise adli tıbbın bir alt dalı olarak ortaya çıkmıştır (3,5,6,8).

Mezopotamya'da Babil hükümdarı Hamurabi'nin M.Ö. 18. yüzyılda çıkardığı kanunlar insanlık tarihinin en eski kanunları olarak bilinir.

Roma'da Juris Consulte tarafından hazırlanan kanunlara göre yaraların öldürücü olup olmadığı araştırılır, ihmal ve bakımsızlıktan ölüm meydana gelirse bu adam öldürme olarak kabul edilmezdi. Neseptayini için gebeliğin asgari ve azami süreleri verilmişti. Suçlu akıl hastaları ile puberteye var-

mamış çocukların cezai ehliyetleri yoktu. Vasi tayini de Roma Hukuku'nda yer almıştı.

Julius Sezar'ın Senatoda şiş, bıçak, kama gibi kesici, delici aletler ile öldürülmesi üzerine cesedi Antistius isimli bir hekime muayene ettirilmiştir. 23 adet bıçak yarası tesbit edilmiş, bunlardan sadece birisinin göğüs boşluğuna girdiği yani öldürücü olduğu tesbit edilmiş, diğer yaraların öldürücü olmadığı rapor edilmiştir. Bu olay gerçek bir tıbbi ekspertiz olarak düzenlenen ilk ilmi rapor olarak değerlendirilmektedir (8,9).

Roma İmparatorluğu'nun dağılması ile ortaya çıkan Bizans'da 1. Justinyen zamanında çıkarılan ve Justinyen Kanunları olarak adlandırılan kanunlarda "tabibler yalnız basit bir şahit olmayıp aynı zamanda bilirkişi olarak da hüküm verirler" denilmektedir.

Almanya'da 1507 yılında Bamberg Piskoposu tarafından hazırlanan ve Coda Bambergensis'de denilen kanun sisteminde ilk defa tıbbi ekspertiz - tıbbi bilirkişilik deyimi kullanılmıştır. Bilirkişi raporlarının mahkemede gözönünde tutulması lazım geldiği belirtilmiştir.

Almanya'da 1532 de imparator V. Şarl zamanında hazırlanan Karolina düsturunun cinayetler bölümünde adam öldürme, çocuk öldürme, yaralama, çocuk düşürme, intiharlar, asılma, suda boğulma, zehirlenmeler, hastalık taklitleri yapanların muayeneleri, suçu bir akıl hastalığının etkisi altında işleyip işlemediğinin tesbiti, hekimlerin mesleki bir hata yapması halinde mahkemelerin bir karar verebilmesi için tıbbi ekspertiz yapması ve alınacak raporlara göre karar verilmesi mecburiyeti konulmuştur.

Adli Tıp dersleri ilk defa 1650 yılında Almanya'da Leipzig Tıp Fakültesinde okutulmaya başlanılmıştır. 1650 yılından sonra Fransa, İtalya, İngiltere'de Tıp Fakültelerinde okutulmaya başlanılmıştır.

Ülkemizde ise Adli Tıp derslerinin ilk defa 1839 yılında yaklaşık avrupadan 200 sene sonra Galatasaray'da açılan Mekteb'i Tıbbiye-i Adliye Şahanesi'nin programında Viyana'lı Dr. Kari Amros Bernard tarafından, daha sonra da yardımcısı Siy-
mond Spitzer tarafından verildiği sanılıyor. 1836 yılında ilk defa Adli Tıp profesörlüğüne Dr. Servişen Efendi tayin edilmiştir.

- 1879 yılında zabıta Nezaretine bağlı bir "Zabıta Tababeti-Adliyesi" kuruldu.
- 1908 yılında Umuru Tıbbiye-i Mülkiye ve Sıhhiye-i Umumiye teşkilatı içinde morg idaresi kurulmuştur.
- 1912 tarih ve 84 sayılı kanunla Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyesine bağlı "Tababeti Adliye" şubesi kurulmuştur.
- 1915 yılında 326 sayılı kanunla Sıhhiye Nezaretine bağlı "Tababeti Adliye Müessesesi" kurulmuştur.
- 1917 tarihli ve 225 sayılı kanunla "Tababeti Adliye Müessesesi" adliye Nezaretine devredilmiştir. Bu kurumda Meclisi Tıbbi Adli kurulmuştur.
- Cumhuriyet devrinde 1926 tarihli ve 813 sayılı kanunla İstanbul'da Adliye Vekaletine bağlı "Tıbbi Adli Müessesesi" kurulmuştur.

- 1953 yılında 6119 sayılı kanunla Adalet Bakanlığına bağlı Adli Tıp Müessesesi kuruldu.
- 1982 yılında 2659 sayılı kanunla Adli Tıp Kurumu Kanunu ile Adli Tıp Teşkilatı günün ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlendi.

Dünyada bilirkişilik ve ülkemizde bilirkişilik kurumu olan Adli Tıp Kurumunun tarihi gelişimini kısaca gördükten sonra biraz da bugünkü konumuz olan Adli Psikiyatrik Bilirkişiliğin ülkemizdeki gelişiminden söz etmek istiyoruz.

1859 Tarihli Ceza Kanunname-i Humayununda akıl hastalarının ceza sorumluluğu bulunmadığı yazılmış (madde-4) olduğundan bu tarihten başlamak üzere suçun bir akıl hastalığının tesiri altında işlenmiş olup olmadığının tayini veya akıl hastalığı şüphesi halinde suçlu Üsküdar'daki Toptaşı Bimarhanesinde müşahade altına alınarak karar verilmekte idi.

Zamanla Toptaşı Bimarhanesine yatırılan hastalara veya müşahade altına alınanlara yetmez hale geldiğinden 1894 zelzelesinden beri harap duran tarihi Haseki Darüşşifası 1910 da Mecanin müşahadehanesi oluyor ve hatta buraya özel bir kadro veriliyor. Haseki Darüşşifasının onarımı ancak 1913 yılında bittiğinden Haseki Müşahadehanesi o zaman açılabilmiştir. 800 kişi için düşünülen bu kuruluş da kısa zamanda yetersiz hale gelince müşahadehane 1916 da Şişli'ye taşınmıştır. Bugünkü Lape Hastanesine. Bu suretle Haseki Mecanin müşahadehanesindeki hastalar 1916 yılında buraya taşınmıştır. Mazhar Osman Hoca da başhekimisi olmuştur.

Ancak bu müşahadehanenin ömrü uzun olmamış 1919 yılında tekrar Toptaşına dönülmüştür. Müstakil bir Adli Tıp müessesesi kurulduktan sonra da müessesede içinde bir müşahadehane açılmıştır. 1917 yılında Bakırköy Reşadiye Kışlasına taşınan akıl hastanesi günümüze kadar Adli Psikiyatri dalında başarılı hizmetler vermiştir (7,9).

Halen günümüzde Adli Tıp Kurumunun Gözlem İhtisas Dairesi ile Bakırköy Akıl Hastanesi Bilirkişilik görevini ülkemizdeki diğer ruh sağlığı ve hastalıkları hastaneleri ile birlikte yerine getirmektedir.

Bilimsel olarak Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalına bağlı olarak bir Adli Psikiyatri

Bilim Dalı ile Bakırköy Akıl Hastanesinde bir adli psikiyatri servisi kurularak hem günlük rutin adli psikiyatri bilirkişilik görevini yapmakta hem de bilimsel çalışmalar yürütmektedir.

Bilirkişiliğin gelişim tarihine kısaca göz attıktan sonra biraz da bilirkişiliğin tarifi ve bilirkişinin özellikleri hakkında bilgi vermek istiyoruz.

Yargı yetkisinin Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı hususuna anayasa emri çağdaş ve hukuk devleti olmanın en önemli ilkelerinden biridir. Bunun yanısıra bağımsız olan hakimlerin kanunlara ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verecekleri, hiçbir makam ve kişi tarafından mahkemelere ve hakimlere emir verilemeyeceği telkin ve tavsiyelerde bulunulamayacağı hususları da yukarıda sözü edilen genel ilkelere değişik yansımalarıdır (1).

Bu hal ile hakimin çok geniş yetkilerle donatıldığı hak dağıtımında milletin yerine konulduğu açıktır. Böylesine geniş yetkilerle donatılmış hakim yargı yetkisini kullanırken her türlü delilin yanısıra bilirkişiden de yararlanılabileceği usul kanunlarında açıklanmıştır.

Hukuk literatüründe bilirkişi en yakın bir ifade ile konuları en iyi bilen ve kendi mesleki alanında uzman olan kimseler olarak tanımlanmıştır (2).

Çağımızda bilim ve teknolojinin getirdiği gelişim ve değişimlerin sonucunda bağlı hakimin bilirkişiyeye başvurma ihtiyacı da gittikçe artmaktadır.

Yapılan bir çalışmada Ankara'da Asliye Ticaret Mahkemeleri ile Sulh Hukuk Mahkemelerindeki davaların yaklaşık % 75'inde Asliye Hukuk ve İş Mahkemelerindeki davaların yaklaşık % 30'unda diğer mahkemelerdeki davaların % 5-10'unda bilirkişiyeye başvurulduğu tesbit edilmiştir. Türkiye genelinde gözönüne alınacak olursa bilirkişiliğin hak dağıtımına nasıl bir etken olduğu kendiliğinden meydana çıkacaktır.

Yerel mahkemelerde bilirkişilik en önemli etkenlerden birisidir. Uygulamada gözlenen odur ki, bilirkişi raporunda nasıl bir sonuç ve kanaat öngörülmüş ise mahkemelerce de o doğrultuda karar

verilmektedir. Hal böyle olunca adaletin bir bakıma bilirkişi eliyle dağıtıldığı da söylenebilir.

Tıbbi bilirkişinin rolü ve hukukçu ile ilişkileri

Tıbbi bilirkişi adli tıp alanındaki bilgi ve tecrübeleriyle bir davada gerçeği arayan taraflar arasında yardımcı olan, bağlantı kuran kişidir. Bu rolü ile hiçbir zaman ispatın kendisi değil ancak bir isbat aracıdır. Bununla birlikte hakim için yardımcı olan bu aracın etkinliği gerçeği bulabilmesi ve tanıyabilmesi oranında mümkündür (4).

Bilirkişinin kendisine verilen yardımcılık süresince hakimin yetki ve sorumluluk yükünü kısacası hakimin rolünü üstlenmesinden kaçınılmalıdır. Bilirkişi uzman kişi olmakla beraber hiçbir zaman hakimin yerine geçmesi gereken kişi değildir. Bilirkişinin görevi kararı verecek olan kişiyi ihtiyaç duyduğu bilgi ile donatmaktadır (4).

Başvurulan kişinin o alanda yeterli bilgi, görgü ve tecrübe ile donanmış olması bilirkişinin zorunlu tarifi içerisinde bulunan şartlardır. Ancak bu şartlar gerekli olmakla birlikte yeterli değildir. Bunun yanında bilirkişinin karakter özellikleri ile bilirkişi ve hakimin disiplin farkları da önemlidir.

Bilirkişinin karakter özellikleri

Bilirkişi herşeyden önce alçakgönüllü ve özeleştiriyeye açık olmalıdır. Böyle bir kimse kendi yeteneklerinin ve bilgisinin sınırlarını çizebilir. Gereğinde sorunun kendi bilgi sınırları içerisinde olmadığını da açık yüreklilik ile söyleyebilir. Genellikle kişiliğini ve prestijini arka plana itemeyen ve aşırı şekilde kendini beğenmiş ve kendisini tüm güçlü olarak gören bir bilirkişi bu duygular içerisinde bilgi alanı üzerinde gereğinden fazla önem ve kesinlikle konuşan bir kimse kolayca gerçekleri unutma ve gerçekleri görmezlikten gelme tehlikesi içine girebilir.

Bilirkişinin açık bir düşünce ve sağlam bir mantık düzeni olmalıdır. Bu eldeki bilgi ve bilgilerin sorunu çözme yönünde gerçekçi olarak değerlendirilmesini sağlar. Düşünce sisteminde açıklık, mantık ve muhakemede sağlamlık bir kişilik yeteneği olmakla beraber öğrenim ve tecrübe ile de değişip gelişebilir.

Kayıtsız şartsız tarafsızlık ve bağımsızlık içinde olmalıdır. Bilirkişide aranan belki de en önemli hususlardan birisidir. Bu tavrın gerek taraf gerekse kendisinden bilgi isteyenlere karşı olması gerekir. Hakimin beklediği yardımı alabilmesi için daha işin başında isabetli seçimi yapması gerekir. Hukukçu ile hekim bilirkişisinin disiplinleri kavram ve ölçülerinde çok önemli farklılıklar vardır. Bu uygulama alanında bazı anlaşmazlıklar kaçınılmazdır. Burada yardımcı rolünde olan bilirkişinin daha çok hakimin görüşüne yaklaşma ve onu anlamaya çaba göstermesi gerekir.

Hukukçu ile hekim arasındaki anlayış farkları adli psikiyatri sahasında daha belirginleşir. Akıl hastalığı, akıl zayıflığı, irade serbestisi fark ve temyiz kavramları gibi. Eğer bilirkişi kanunun temelinde yatan anlamı bilmez ise salt tek yönlü determinist açıdan yaklaşır ise hukukçu ile aralarındaki anlaşmazlık daha da derinleşir. Kanunun sınırları hakim için ölçü ve kanunla korunan haklar ise amaçlardır. Bunların dayandığı temel ilkeler uzun dönemler için geçerli olmak zorundadırlar.

Bu nedenle sürekli olarak değişip gelişen bilimsel kavramlara göre yoruma açık olamazlar. Bu sebeple

bilirkişi raporunu hazırlarken kendi bilimsel eğilimlerini veya o dönem için etkin yeni gelişmeleri değil yukarıda belirtilen ilkeler açısından hareket etme gereğini unutmaması gerekir.

Önemli olan diğer bir konu da hekim bilirkişinin verdiği sonucu hakime sunuş biçimidir. Hakim bilirkişiden belli bir cevap ister, istediğini kesinlikle ifade etmesini bekler. Çünkü bu onun için karar vermede kolaylık sağlar ve sorumluluklarını azaltır. Bu sebeple hakimler kendilerine fazla güvenli ve aşırı özbeğenili ve kesin kararlı bilirkişileri tercih etme eğilimi gösterirler.

KAYNAKLAR

1. Aydemir E: Bilirkişilik. Milliyet Gazetesi, 1992.
2. Gürelli N. Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik. İst. Hukuk Fakültesi Yayınları, No:284, Cezaevi basımevi, İstanbul, 1967.
3. Kamay BT: Adli Tıp. Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 29:105, 1959.
4. Özbek A: Adli Psikiyatri. Adalet Bakanlığı Yayınları, Yeni seri 44, Ankara, 1980.
5. Özden SY: Adli Tıp El Kitabı. 2. baskı, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 1-16, 1993.
6. Özen C: Kısa adli tıp ders kitabı. İst Tıp Fak. Yayınları no: 111, İstanbul, 1-17, 1983.
7. Özen C: Adli Tıp. Tıp dallarındaki ilerlemeler tarihi. Ed. EK Unat, Cerrahpaşa Tıp Fak. Vakfı Yayınları no:4, 14-25, 1988.
8. Öztürel A: Adli Tıp. Olgaç Matbaası, Ankara, 1983.
9. Şehsuvaroğlu B, Özen C: Dünyada ve yurdumuzda adli tıbbın tarihçesi ve gelişmesi. İst Tıp Fak Mecm, 28(Suppl 60):1974.